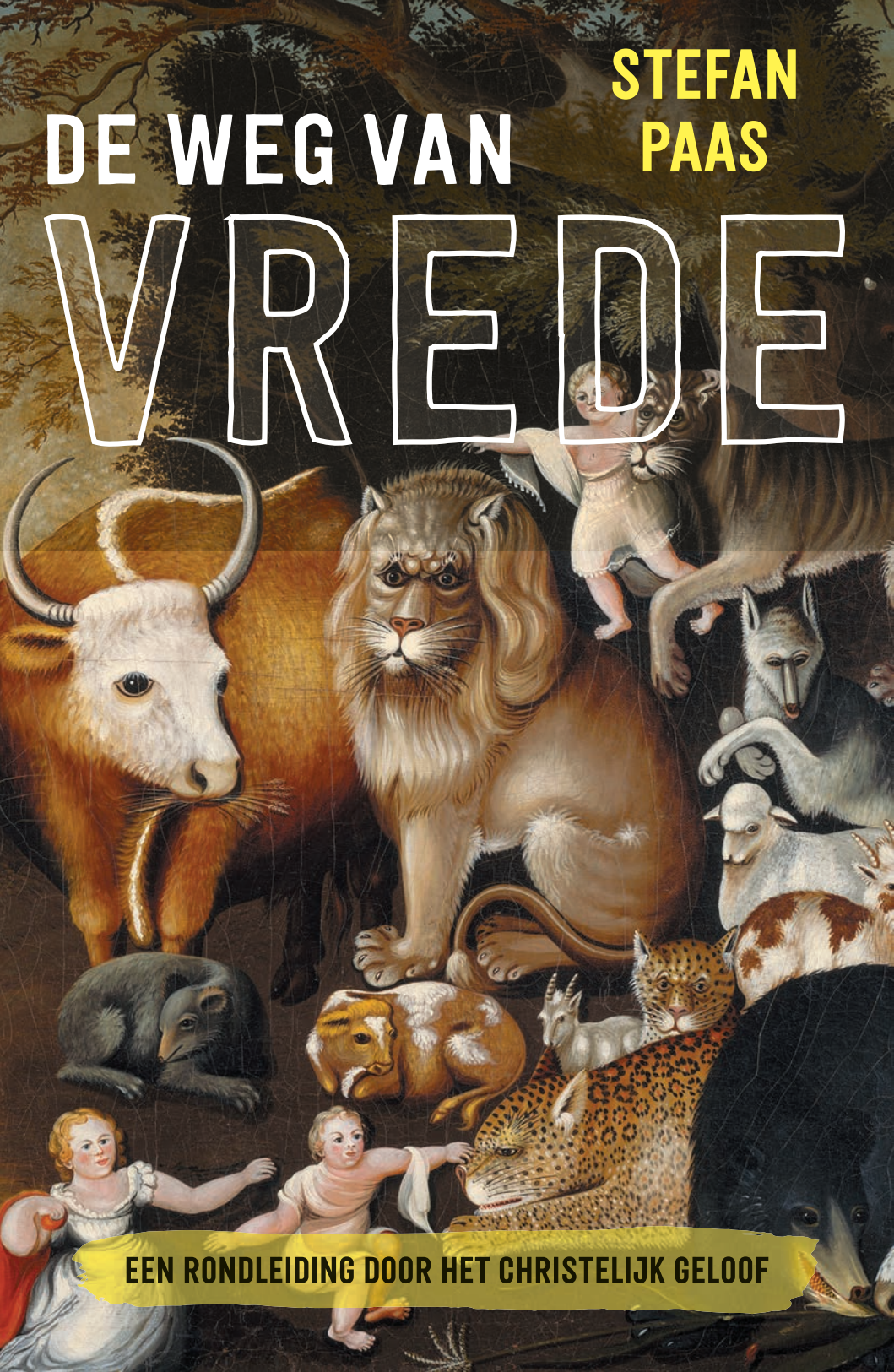
STEFAN PAAS
DE WEG VAN
VREDE
EEN RONDLEIDING DOOR HET CHRISTELIJK GELOOF

DE WEG VAN VREDE

STEFAN PAAS

EEN RONDLEIDING DOOR HET CHRISTELIJK GELOOF

KokBoekencentrum Uitgevers • Utrecht

INHOUD

Woord vooraf 7

Inleiding. Vrede en goed nieuws 11
Bespreking 20

1. Het evangelie van vrede 22
Hoopvol leven 22
Het goede nieuws van vrede 24
Hoopvol zuchten 35
Bespreking 38

2. De God van vrede 40
Praten over God 40
God en vrede 47
Verbonden met God 54
Verbroken verbinding 60
Bespreking 81

3. De vredevorst (deel 1) 67
Verhalen rond het kampvuur 67
Jezus onze vrede 71
Jezus is het goede nieuws 79
Bespreking 81

4. De vredevorst (deel II) **85**
De strijd van de vredevorst 85
De macht van Jezus 88
Vrede door het kruis 95
Tot slot 109
Bespreking 112

5. Vrede van de Geest **114**
Draaikolken en tegenstromen 114
De Geest van vrede 116
De Geest die vrienden en kinderen maakt 122
Bespreking 140

6. Getuigen van vrede **143**
Het tijdperk van de Geest 143
De Handelingen van de Geest 150
Gelukkig zijn de vredestichters 162
Hoop 176
Bespreking 181

7. De band van vrede **186**
De ambassade van het vrederijk 186
De kerk als lichaam van Christus 190
Bespreking 209

8. Mensen van vrede **211**
Liefhebben en doen wat je wilt 212
Vrede onder elkaar en met iedereen 224
Vrede en de toekomst 257
Bespreking 262

Nawoord 264
Theologische bijlage 266
Register van bijbelteksten 276

INLEIDING
VREDE EN GOED NIEUWS

Dit is een boek over het christelijk geloof. Het is geschreven voor mensen die nieuwsgierig zijn naar het verhaal van het christendom. Mensen die vragen stellen als: waartoe is het christelijk geloof op aarde? Waarom zou ik christen worden of blijven? Hoe zou ik het christelijk geloof uitleggen aan m'n vrienden of collega's? Wat houdt heel die bonte verscheidenheid bij elkaar die we 'christendom' noemen? Is er een DNA, een grammatica, een visie, een formule, een verhaal dat alles verbindt?

Evangelie

Het antwoord op die laatste vraag is ja. De traditionele term voor dat verbindende verhaal is 'evangelie'. Dat betekent 'goed nieuws'. In de Bijbel staan talloze verwijzingen naar dat goede nieuws, maar een van de mooiste vind ik een gedichtje van ongeveer vijfentwintighonderd jaar oud. Het staat in het boek Jesaja (52:7).

> Hoe welkom is de vreugdebode
> die over de bergen komt aangesneld,
> die vrede aankondigt en goed nieuws brengt,
> die redding aankondigt en tegen Sion zegt:
> 'Je God is koning!'

In de oorspronkelijke taal, het Hebreeuws, staat het er net iets anders. Niet dat bleke 'welkom', maar zoiets als: wat klinken je voetstappen prachtig! Door de componist George Frideric Handel (1685-1759) is de tekst op muziek gezet. De aria begint met: *How beautiful are the feet of them that preach the gospel of peace*. In een oude Nederlandse bijbelvertaling wordt de term 'lieflijk' gebruikt: 'Hoe lieflijk zijn op de bergen de voeten van hem die het goede nieuws van vrede boodschapt.' Als je me vraagt wat het christelijk geloof is, dan zou ik zeggen: stel je voor dat je nagelbijtend van spanning zit te wachten op een bericht. Je staat telkens op en loopt naar het raam, je ververst elke minuut je berichten, je checkt constant of je telefoon echt niet op stil staat, je blijft langs alle nieuwskanalen zappen. En dan komt het verlossende nieuws. De oorlog is voorbij, de kanker is weg, je kind heeft het ongeluk overleefd, je bent geslaagd voor je examen, eindelijk krijgen we een democratische regering, de bevrijders zijn onderweg.

Het christelijk geloof draait om goed nieuws. Het lijkt nog het meest op iemand die aan komt rennen over de heuvels, haar handen in de lucht, wapperend met een ongelooflijk goed bericht, springend en huppelend, struikelend van haast. Je ziet haar steeds dichterbij komen en als ze binnen gehoorsafstand is, roept ze buiten adem: 'Goed nieuws! Het is vrede! Vrede! We zijn gered!' Als je zulk nieuws krijgt, dan klinken rennende voetstappen als muziek in je oren. *How beautiful are the feet.*

In dit boek gaat het over dit goede nieuws in het hart van het christendom. Het gaat dus niet over de enorme culturele en historische veelkleurigheid van het christendom als wereldgodsdienst. Ik schrijf hier niet over zendingsreizen, kruistochten en pausen, over ziekenhuizen, kerkgenootschappen, universiteiten, gospelmuziek, monniken of literatuur. Hier wil ik het hebben over wat je de 'essentie' kunt noemen van het christendom. Als je

het in muziektermen zou zeggen: ik heb het over de compositie, niet over de talloze uitvoeringen ervan.

Brood bakken

Jezus gebruikt een mooi beeld voor dit verschil tussen het evangelie zelf en de manier waarop het door de eeuwen heen is verwerkt en toegepast. Ik denk niet dat hij ooit naar een concert is geweest, maar hij heeft waarschijnlijk vaak toegekeken hoe zijn moeder brood bakte. In een van zijn verhalen vergelijkt hij dat verschil tussen het evangelie en wat mensen ermee doen met brood bakken. Het goede nieuws, zegt hij, is als zuurdesem dat vermengd wordt met meel of bloem. Je kneedt de zuurdesem door het meel heen, totdat je een mooi deeg krijgt waarvan je zuurdesembrood kunt bakken.

Ik vind dat een fascinerend beeld. Jezus bedoelt hier dat het goede nieuws krachtig is: het kleurt ons hele leven, het geeft alles een andere smaak. In alles wat 'christelijk' heet proef je hopelijk iets van dat zuurdeeg van het evangelie – dat is in elk geval wel de bedoeling. Maar denk eens even door: hoe je zuurdesembrood uitpakt, wordt ook bepaald door het meel dat je gebruikt. Van thuisbakkers begrijp ik dat je van volkorenmeel een steviger deeg krijgt, maar dat het rijzen van het deeg dan moeilijker is. Als je bloem gebruikt, heb je dat probleem minder vaak. En dan maakt het natuurlijk ook nog uit welke kwaliteit meel of bloem je gebruikt.

Je zou het christendom kunnen vergelijken met een zuurdesembrood dat ontstaat uit het mengen van de zuurdesem van het evangelie met het meel of de bloem van het volle leven. Soms is het brood donker volkoren, dan weer wit en weinig voedzaam, nu eens om in te bijten zo heerlijk, maar ook vaak smakeloos of oneetbaar, soms bruin en knapperig, soms bleek en ingezakt.

Als het goede nieuws wordt verteld, komt een veranderingsproces op gang. De zuurdesem van het evangelie vermengt zich met

het meel van je persoonlijkheid, met het leven van gezinnen, met politiek, economie, kunst, onderwijs, seks, oorlog, burenruzies, macht, plaatselijke gewoonten, kledingstijlen, eetgewoonten, sociale verschillen, en wat niet al. En het zuurdesembrood dat daaruit oprijst, kunnen we 'een christen' noemen, of 'christelijke cultuur', of desnoods een 'christelijke politieke partij'. Zolang we maar beseffen dat het beide kanten op werkt: de zuurdesem werkt in op het deeg, maar het deeg doet ook iets met de zuurdesem.

Christelijke mensen hebben dezelfde karakters en eigenaardigheden als andere mensen, en het ligt voor de hand dat hun geloof daar een tik van meekrijgt. 'Christelijke politiek' betekent niet alleen dat politiek doordesemd wordt met christelijke waarden, maar ook dat het christendom vermengd raakt met machtsdenken. Pogingen om 'christelijke gezinnen' te maken heeft ons beeld van het gezinsleven behoorlijk veranderd in vergelijking met de oude Grieken en Romeinen. We houden geen slaven meer, de man is niet meer de absolute meester van 'zijn' gezin, we dumpen pasgeboren meisjes niet langs de weg, we vinden trouw in relaties belangrijk, en we houden rekening met elkaars seksuele behoeften. Allemaal gevolgen van het goede nieuws dat het gezinsleven beïnvloedt. Maar die transformering van het gezinsleven heeft ook gezorgd voor een christendom dat soms nogal burgerlijk en reactionair is. Als je sommige politici en predikers mag geloven, gaat het christendom vooral om het beschermen van 'het traditionele gezin'.

Soms lijkt er van de zuurdesem van het evangelie weinig overgebleven. Het geluid van blije voetstappen kan overstemd worden door de geluiden van kanonnen, familievetes en onmogelijke karakters. Het goede nieuws kan verstikt raken door egoïsme, machtswellust en hypocrisie. Een fantastische boodschap kan verzanden in saaiheid en alledaagsheid. Mensen zijn er goed in om water te maken van wijn. De Bijbel staat vol waarschuwingen over licht dat onder een emmer wordt gezet, zout dat smakeloos

wordt, graan dat verstikt wordt door onkruid, brandstof die opraakt, de zachte stem die verstomt, de eerste liefde die wordt vergeten, de geest die uitgedoofd wordt. In feite confronteren al die beelden ons met dezelfde vraag: is er in je leven iets te zien van het goede nieuws van geloof, hoop en liefde? Is er ondanks valse noten nog iets te horen van de oorspronkelijke melodie? Smaakt het brood ergens naar?

Verticaal en horizontaal

Daarom is het zo belangrijk om steeds te blijven vragen naar het evangelie, de boodschap van de vreugdebode.

Wat is die boodschap? Als je het aan mensen vraagt, hoor je vaak een versie van twee mogelijke antwoorden. In de eerste versie gaat het erom dat jij en ik na onze dood in de hemel terechtkomen en daar altijd gelukkig zijn. Dat gaat echter niet zomaar. Tussen ons en de hemel staan onze tekortkomingen. Maar gelukkig is er goed nieuws: Jezus heeft aan het kruis betaald voor alles wat wij verkeerd hebben gedaan. Hij heeft de straf gedragen die wij verdienden. Als wij daarop vertrouwen, mogen we er zeker van zijn dat God ons vergeeft, en dat we na onze dood altijd in de hemel bij God zullen zijn. Geloof is in deze versie van het evangelie vooral een diep besef dat je persoonlijk gered bent door Jezus.

In de tweede versie gaat het er juist om dat wij ons inzetten voor de verbetering van deze wereld. Het evangelie is niet wereldvreemd, maar gericht op de toekomst van deze aarde en alles wat daarop leeft. Samen met alle mensen van goede wil, of ze nu gelovig zijn of niet, moeten we ons toewijden aan de zorg voor medemensen en voor de aarde. God staat aan de kant van de onderdrukten en van de lijdende schepping, en hij wil dat wij dat ook doen. In deze versie is Jezus vooral een voorbeeld voor ons. Hij heeft laten zien hoe we ons kunnen inspannen voor onze naasten en voor alles wat leeft. Geloven is dat je je door Jezus laat inspireren om de wereld rechtvaardiger te maken.

De eerste versie zou je 'verticaal' kunnen noemen en de tweede 'horizontaal'. Dit zijn allebei karikaturen, dat voor de duidelijkheid. Veel gelovigen denken en leven veel genuanceerder. Maar toch zijn deze versies van het evangelie wel duidelijk aan te wijzen, en vaak zijn ze stof voor conflicten. Allebei hebben ze ook hun eenzijdigheden. Bij de verticale versie kunnen mensen gemakkelijk onverschilligheid ontwikkelen over rechtvaardigheid, zoals al vaak is gebleken. Denk aan mensen die anderen hebben onderdrukt of misbruikt, en die zeggen: 'God heeft mij vergeven; ik mag het nu achter mij laten.' Als dit gebeurt zonder serieuze pogingen om de schade te herstellen, krijgt het slachtoffer een extra klap. Of denk aan de zorgen rond klimaatopwarming en het massale uitsterven van dieren. Mensen die vooral geloven in de verticale versie van het evangelie kunnen daarover gemakkelijk de schouders ophalen: de wereld gaat toch verloren, de aarde heeft geen toekomst. Het gaat om de hemel en om het eeuwige leven 'daarboven'.

De horizontale versie neemt veel serieuzer dat er zoiets bestaat als wereldvreemd en hypocriet geloof waaruit de rechtvaardigheid is verdwenen. Maar deze versie heeft vaak een ander probleem: wat voegt het christelijk geloof eigenlijk toe aan zulke prachtige projecten van wereldverbetering? De wereld rechtvaardiger maken, dat kan toch ook prima zonder te bidden of te geloven in God? En deze versie kan gemakkelijk leiden tot een hulpverlenerscomplex, waarin 'wij' tegenover de 'ander' komen te staan – een ander die constant wordt bekeken vanuit de tekorten en problemen die hij heeft. Niet iedereen zit te wachten op zo'n parmantig leger van helpers en redders. Ook daarvan zijn voorbeelden genoeg te noemen. Meer dan de horizontale versie heeft het verticale evangelie het besef bewaard dat wijzelf vaak het probleem zijn, en niet de oplossing.

Is er een manier om verder te komen dan deze twee eenzijdige versies van het goede nieuws? Jazeker! Jesaja 52:7 heeft het over

'vrede, goed nieuws en redding'. Dat is de zuurdesem van het christendom. Als je me zou vragen of het nog korter kan, dan zou ik beginnen bij dat woord 'vrede'. Het christelijk geloof draait om *vrede* – vrede ontvangen, in vrede leven, vrede stichten, vrede verwachten. Dat betekent dat het evangelie niet verticaal of horizontaal is, maar *sociaal*. Het gaat om het rechtvaardige, verzoende en feestelijke samenleven van God, mensen en dieren (meer hierover in hoofdstuk 1).

Vanuit dit evangelie van vrede kunnen we het verlammende dilemma van 'verticaal' en 'horizontaal' overstijgen. In het Nieuwe Testament zien we aan de ene kant een enorme nadruk op het koninkrijk van God, een rechtvaardige wereld, goed nieuws voor arme en verslagen mensen. Aan de andere kant zien we een enorme nadruk op de kruisdood van Jezus, waardoor onze persoonlijke situatie verandert. Soms worden die twee tegen elkaar uitgespeeld. Soms zou je denken dat er 'kruis-christendom' en 'koninkrijks-christendom' is. Maar het koninkrijk en het kruis zijn allebei diepgeworteld in het evangelie van vrede. Zij horen bij elkaar, omdat ze allebei nodig zijn voor de toekomst van vrede. Vrede is onmogelijk in een onrechtvaardige wereld. Maar vrede is evenzeer onmogelijk zonder vreedzame mensen. Voor werkelijke vrede kunnen we niet heen om de vraag wat voor *wereld* daarvoor nodig is. Maar we zullen ons ook moeten afvragen wat voor *mensen* daarvoor nodig zijn. En dus ook wat dat betekent voor jou en mij.

Opzet van dit boek

In het vervolg van dit boek werk ik dit verder uit in de volgende hoofdstukken.

1. *Het evangelie van vrede*. In dit hoofdstuk bespreek ik de hoofdlijnen van het goede nieuws van vrede, dat de kern is van het christelijk geloof. Ik werk het uit in drie dimensies: recht, verzoening en vreugde.

2. *De God van vrede*. Hier gaat het over de vraag wie God is en hoe wij God kennen. God is de God van vrede. Dat zegt iets over God zelf, die door christenen altijd is gezien als 'drie-enig'. Het zegt ook iets over de vrede die van God uitgaat.
3. *De vredevorst (deel 1)*. Dit hoofdstuk gaat over Jezus, die vrede verkondigt, vrede sticht en vrede is.
4. *De vredevorst (deel 2).* Ook dit hoofdstuk gaat over Jezus, maar hier richt ik me op zijn dood en opstanding.
5. *Vrede van de Geest*. Waar vrede is, is de Geest van God aan het werk. De Geest vormt ons tot mensen van vrede. Hoe dat gaat, lees je in dit hoofdstuk.
6. *Getuigen van vrede*. Dit hoofdstuk gaat over het evangelie van vrede in de wereld. Hoe verspreidt het zich? En wordt de wereld daar anders van?
7. *De band van vrede*. Hier bespreek ik de kerk, die in het Nieuwe Testament 'lichaam van Christus' wordt genoemd. Het gaat over deze fascinerende metafoor en wat dit betekent voor leven in vrede.
8. *Mensen van vrede*. In het laatste hoofdstuk kijken we naar het goede leven: wat betekent het om te leven voor vrede? Welk concreet gedrag hoort daarbij, en hoe kunnen we dat leren?

In elk hoofdstuk verwijs ik veel naar de Bijbel, het bronnenboek van het christelijk geloof. Elk hoofdstuk eindigt met een aantal gespreksvragen, zodat je het alleen of samen met anderen kunt bestuderen. Samen geven de hoofdstukken een overzicht van het christelijk geloof als bron van een bloeiend en zinvol leven.

Om het zo leesbaar mogelijk te houden heb ik ervoor gekozen om geen voetnoten te gebruiken. Dat betekent natuurlijk niet dat ik het allemaal zelf heb bedacht. Integendeel, er is vrijwel niets origineels te vinden in dit boek. Het gaat over de kernideeën van het christelijk geloof, en daarover is al zoveel geschreven, dat ik er niets aan heb toe te voegen. Achter in het boek vind je een 'theo-

logische bijlage', waarin ik iets vertel over het denkwerk achter dit boek en de literatuur die me heeft geïnspireerd. Als je meer wilt lezen, kun je die bijlage ook gebruiken voor je eigen studie.

Henk Bouma, voorganger in Huis van Vrede (Utrecht) en mijn (oud-)collega's, in het bijzonder Jan Martijn Abrahamse, Hans Schaeffer en Sake Stoppels, dank ik hartelijk voor het kritisch meelezen van dit boek. Ook mijn dochters en schoondochter lazen mee en gaven waardevolle feedback. Dank Elske, Hannah en Lorette!

Ik draag dit boek op aan mijn kleindochter Cato die in december 2023 werd geboren. De muziek van het evangelie klinkt al duizenden jaren van generatie tot generatie. Ik bid dat dit goede nieuws ook bij haar en haar generatie een snaar mag raken.

BESPREKING

1. Luister samen de aria *How beautiful are the feet*, uit de Messiah van Handel (HWV 56, deel II.5). Hier is de tekst:

   How beautiful are the feet of them that preach the gospel of peace,
   and bring glad tidings of good things.
   Their sound is gone out into all lands,
   and their words unto the ends of the world.

   Vertaling: Hoe lieflijk zijn de voeten van hen die het evangelie van vrede verkondigen,
   die een blijde boodschap brengen van goede dingen.
   Hun geluid is uitgegaan in alle landen,
   en hun woorden tot aan de einden van de aarde.

   Luister samen rustig naar de muziek. Neem een moment stilte om het te verwerken. Vertel elkaar dan wat het met je doet. Misschien helpen de volgende vragen:
   - Waaraan herinnert de muziek je?
   - Raakt de muziek je? Welke gevoelens roept het op?
   - Waarnaar doet de muziek je verlangen?

2. Het verhaal van de zuurdesem vind je in Matteüs 13:33. In datzelfde hoofdstuk vind je het verhaal van de zaaier, verteld (vers 1-9) en uitgelegd (vers 18-23) door Jezus. Het gaat over verschillende typen mensen die op verschillende manieren reageren op het goede nieuws ('het woord van het koninkrijk' – vers 19). Lees het verhaal samen en bespreek het aan de hand van deze vragen:
   - Op welke manieren kan het goede nieuws op harde grond vallen, verstikt of overwoekerd raken?

- ‘Rijkdom en zorgen’ (vers 22). Een interessante combinatie! Wij zouden rijkdom niet zo snel verbinden met zorgen. Hoe kunnen rijkdom en zorgen het goede nieuws verstikken? Wat hebben ze met elkaar te maken?
- Wat betekent het dat het goede nieuws ‘vrucht draagt’, hoewel blijkbaar niet altijd precies evenveel (vers 23)?
- Helpt dit verhaal je om te begrijpen hoe het christelijk geloof (het goede nieuws) en het christendom niet per se hetzelfde zijn?

3. In hetzelfde hoofdstuk, Matteüs 13 (vers 24-30 + 36-43), vertelt Jezus nog een verhaal over zaaien. Nu gaat het over een boer die goede tarwe zaait en zijn vijand die ’s nachts onkruid zaait tussen het goede graan. Jezus legt dit verhaal zelf uit: het gaat hier om het verschil tussen ‘de kinderen van het koninkrijk’ en ‘de kinderen van het kwaad’.
   - Wat heeft het te zeggen dat de boer en zijn knechten blijkbaar niet goed het verschil kunnen zien tussen beide soorten zaad, tot de dag van de oogst?
   - Dit verhaal is vaak uitgelegd als een pleidooi om niet te veel te streven naar ‘zuiverheid’ in de kerk of in de politiek. Immers, juist door zo zuiver mogelijk te willen zijn, kun je veel goeds kapot maken. Kun je dat volgen?
   - Op het oog lijken beide verhalen erg op elkaar. In beide verhalen gaat het over verschillende soorten mensen (‘zaad’). Toch zijn er ook verschillen. Welke verschillen zie je? En wat zeggen die over het verschil tussen het christelijk geloof (het evangelie) en iets als christelijke cultuur?
   - Wat denk je na het bespreken van deze twee verhalen: is het mogelijk om mensen of culturen christelijk te maken? Ben je zelf christen? Zou je jezelf vergelijken met een mooi bruin afgebakken zuurdesembrood of eerder met een ingezakt deeg? Iets ertussenin? Praat er eens over door.

DE ZIEL VAN HET CHRISTELIJK GELOOF BLOOTGELEGD

Wat is christelijk geloof en waar is het goed voor? Hoe zou ik het uitleggen aan m'n vrienden of collega's? Waarom zou ik christen worden of blijven? Het antwoord op die vragen heet evangelie, goed nieuws. Over dat goede nieuws gaat dit boek.

In zijn boek *Vrede op aarde* schreef Stefan Paas over de plaats van het christelijk geloof in de grote vragen van nu. In *De weg van vrede* diept hij het thema 'vrede' verder uit door terug te gaan naar de bijbelse bronnen. Hij doet dat enthousiast, toegankelijk en met respect voor lezers die niet vertrouwd zijn met de Bijbel. Dit boek helpt je om nieuwe wegen te vinden in je geloof of naar het geloof toe. De gespreksvragen maken het geschikt voor bespreking in groepen.

Stefan Paas is hoogleraar missiologie en publieke theologie aan de Vrije Universiteit en hoogleraar missiologie aan de Theologische Universiteit Utrecht. Hij publiceerde tal van theologische boeken en is vaste gast in De Ongelooflijke Podcast.

De pers over *Vrede op aarde*:

'Paas schrijft toegankelijk, en meer dan eens meeslepend. De mooiste, soms ontroerende passages zijn die waarin hij de schoonheid van Gods schepping beschrijft. Het is alsof zijn pen dan vleugels krijgt.'
– EO-Visie ★★★★

'Intelligent, belezen, betrokken … een prettige mengeling van fijngevoelige nuance en spiritueel vuur.'
– Trouw ★★★★★

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT

NUR 700
ISBN 978 90 435 4247 0
9 789043 542470